

Edebiyat DÜNYASI

EDEBİYAT
SANAT
FİKİR
AKTUALİTE

2 sayı: 23 — 1 Ocak 1950 — Her ayın 1 ve 15 inde İstanbulda çıkar — Fiyatı: 15 Kurus

1950 YILINA GİRERKEN

Gecesiyle, gündüzüyle bir yıl daha yaşandı, geçti. Bir yıl içinde Türk sanatı, Türk fikri ve edebiyatı ne kazandı, ne kaybetti. «Bunu uzun boylu incelemeden önce olayları şöyle kısaca bir özetlemekle yetineceğiz.»

Toplu olarak oranlırsak 1949 yılı geçen yıla göre oldukça canlı ve bazı konularda daha verimli geçti. Bir takım ünlü sanatçılar, fikir adamları ülkemizi ziyarete geldiler.

Uluslararası bir sanat dostluğunun göstergesi mahiyetinde, bütün dünyada olduğu gibi bizde de Goethe'nin 200. ücü. Balzac'ın 150. inci doğum ve Chopin'in 100. ücü ölüm yıldönümleri dolayısıyla anna törenleri yapıldı.

Aynı şekilde Türk büyüklerinden Namık Kemal ve Ziya Gökalp ölüm yıldönümlerinde anıldılar.

Ertuğrul Mühsin için İstanbul ve Ankara'da, Yahya Kemal için İstanbul'da jübileler yapıldı.

1949 yılı içinde İstanbul radyosu, kötü de olsa ya yımına başladı.

1 Ekim-1 Kasım arası açılan İstanbul sergisinde Güzel Sanatlar Akademisi öğretmen ve öğrencileri geceli, gündüzlü çalışmak imkânını buldular.

Aralık ayı içinde İstanbul'da Unesco'nun Kahire teşkilâtına bağlı bir bilim kolu açıldı ve ayrıca Türk-Fransız Kültür Derneği kuruldu.

22 Ağustos'ta Ankara'da toplanan Milli Eğitim Şurası Liselerin dört yıla çıkarılması kararını verdi.

Resim alanında eskiler ve yeniler fırsat ve yer buldular (İstanbul Sergisinde, Sanat Dostları Derneğinde ve Fransız Konsoloshanesinde) sergiler açtılar ve gündün güne artan bir seyirci buldular.

Necip Fazıl ve diğer bazı kendini bilmezlerin çirkef yayınlarına rağmen İsmail ve arkadaşları Köy Enstitülerine kaç yıldır esirgedikleri dostluğu güzel sözler ve ziyaretlerle tazelediler.

Türkçöklükleri ön sekiz yıllık bir aradan sonra aynı kimseler tarafından ve yeniden açıldı.

1949 yılında İstanbul şehir tiyatrosu ikiye bölünme tehlikesi altı.

En kötü din gazeteleri, cinayet ve seksüalite dergileri yüzünden gazete satışlarımız, vitrinlerinde dergilerimizi asacak yer bulamadılar.

Ve 1949 yılında su yazı yazılma kadar son ve en büyük sanat ve fikir olayı 19 Aralıkta Ankara'da her türlü fikrin katıldığı bir Dil Kurultayı toplanması oldu. Üzerinde tartışıl titredığımız Dil Davasını hayrat ellerde hırpalandırdı.

Okuyucularımıza, yeni yılların kutlarken güzel, iyi, temiz, doğru ve başarılı yıllar dileriz.

EDEBİYAT DÜNYASI

Barış İçin Sanat

FAHİR ONGER

İkinci Dünya Savaşındanberi Barış kurtarmak için yapılan gayretler, bizi bugün aydınlık düşüncelere götürüyor. Ve bugün biz barışın idamesi yolunda çalışmanın önemini belki her zamandan daha iyi anlıyoruz. Bununla beraber eski denemeleri göz önünde tutan bazı aydınlar karamsar görüşlerden kendilerini kurtarıyorlar. Bu eski denemelerin arasında en önemlisi «Milletler Cemiyeti» idi. Tamamen siyasi bir kurul olan bu teşkilâtün iyi niyetli çalışmaları ikinci bir dünya savaşına engel olmadı. Böylece masa başında konuşmakla barışın devam ettirilemeyeceği kanaati büsbütün yerleşti. Yalnız suayrılığı işaret etmek lazımdır ki, Atlantik beyanamesi, Birleşmiş Milletler, U. N. E. S. C. O. Kurulu, İnsan hakları Beyannamesi gibi dünya çapında toplantılarla eski «Milletler Cemiyeti» ni kayaslama imkânı yoktur. Bugün ortaya çıkmış olan bu kurul için, demokrasi safında yer almış olan laka tarihî gelişme içinde birbirinden farklı manzamlar gösteren milletleri bir hüzya getirmeye çalışıyor. Bunun için de politika kanallardan değil, fakat eğitim, bilim ve kültür yollarından yürüyor. Burada; U. N. E. S. C. O. eğitim, bilim ve kültür yoluyla barışı sağlayabilir mi? Problemin den ziyade eğitim, bilim ve kültürün barışı sağlamak için ne şekilde kul-

lanılacağı sorusu önemlidir. Zannederim ki soruya filozof Bertrand Russell oldukça güzel bir karşılık bulmuştur. 1949 Paris toplantısında söyledikleri bizim için çok önemlidir:

«Muayyen bir millet değil, bütün insanlığı gözetlemeli. Milletlerin mezheplerinden veya kabirhanlıklarından ziyade insanlığın toplu haldeki terakkiyatını belirtmelidir.» İnsan hakları beyanamesi bir küll halinde milletleri-barışın idamesi yolunda vazifeye çağırıyor: «Bütün milletler irk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörülük ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.»

Hi çüşphe yok ki millet arasında bir çalışma ve vazife bahşi konuşulmuşken burada sanat ve sanatçıya da bir takım işler düşmektedir. Geçtiğimiz kadar hiç bir üstün otoritenin etkisine kapılmadan barış özlemi ile dolu eserler ortaya konmuştur.

Bugün bütün dünya düşünürlerinin üzerinde hassasiyetle durdukları Barış problemi, toplum içinde sanat gibi önemli bir işi benimseyen kimseleri de çok yakından ilgilendirmektedir. Sanat adamının bu ilgiye eserinde tefekkür etmesini beklemek en azdan onu yazıfesi basına atmak demektir.

Matisse

YAZGI

Geçen geçer köprüden
Biz yarıma varmadan
Döner durur setin köprüğü.

İçer içer esmeden
Biz bir yudum içmeden
Tükendir su.

Canına okunur mu sarp yolların ?
Biz binlerce kühüyan atın
Düer soluğa.

Datında, dudağa eygün - eygün
Alına al, balına bal meyveyi
Bize çürüğü.

Bedri GİDER

Mebil Voruy

tarafında
"İSTAV"
başlatılmış

Van Gogh — Akşam üstü bir kenar kahvesi

GENE KADIN MESELESİ

Ünlü yazarımız Peyami Safa, diğer adıyla Server Bedi'nin Ulus'da çıkan «Kadın ve İnsan» başlıklı fikrini gördünüz mü bilmem. Gördünüz mü diyorum, zira şimdi kabuğuna çekilmiş Hitler hayranlarıyla, tuhafıklarından hoşlanan bazı işçi az kimselerden başkalarının pek vakit bulamadıkların sanıyorum, Neyse, büyük büyük davaları, kocaman kocaman laflarla küçük küçük sütununa sigırmağa çalışan Üstad bu defa da kadın meselesini ele almış. C. H. P. nin estetik müsaviri bu yazısında, kısacası in, toplum içinde kadının da erkek gibi çalışmasını, erkek gibi iş hayatının tabii bir elemanı olmasını istediği halde, gerçeklerin buna müsaade etmediği gibi burada da akıl işi gerçekler ayırtamadığından işin ca- tallığını yazıyor. Hele iki üç senede bir doğuran ve her doğurduka bebelinin yanında avazlara çekilmiş müsaade eden bir kadının analık vazifelerine iş hayatını uzlastırması da mümkün olmaz. Kadın meselesi henüz kendi kendisi hakkında toplu bir bilgiden mahrum olduğu için iki cins arasında iş bölümü yapmaktan öte bir mahrum meselesidir. Paris Üniversitelerinde erkekten ziyade kadın öğrencinin bulunması, batıda bu davanın daha büyük bir buhrana namzet olduğunu gösteriyor ve Avrupa zekâsında haklı endişeler uyandırıyor.

Bu cetretli ve bilgiz azızlı sözlerin bellekte (zihinde) uyandırmağa çalıştığı sorularla nereye varılmak istendiğini anlamak güç değildir. Bu çok kullanılan taktığın arkasında gizli olan fikirler sistemini daha doğrusu hayat görüşünü anlamak için fakat bir dikkat yeter. Değil mi ki bu kadar zorlamalara rağmen kadın bünyesi, kadının biyolojik yapısı onun iş hayatına uymasına imkân vermiyor; değil mi ki üstadın deyişle «kadının özel yetenekleri» bugün yükümlü olduğu sosyal fonksiyonu ile çarpıyor ve nihayet değil mi ki kadın sık sık doğuran ve her doğurmadan sonra bebelinin yanında yularca kalmaya gereken, bütün hayatı köketelek dillemek, doğurmak ve çöp çıkarmak, geçen bir yaratıktır, o halde onu hareme göndermek, iki cins arasında üstadın özdilediği iş bölümünü yap-mak ve hayat münaacesinde erkekleri karşı karşıya, göz göze, dış dış bırakmak gerektir.

Fakat sayın yazar unuttuğuları ki bu görüşleri, Nazi Almanyasından çok daha önce bütün dünyaya yaymıştı. Unuttuğuları ki, yirmine yıl- yuz yıl ekonomik düzen, artık bir kişilerin emeğiyle koca bir ailenin geçimine imkân vermektен çok uzaktır. Evrimimizin bu zorlamasıyla kafamızda dank diyen kadın meselesi, biraz incelendikte görülür ki, tabiatın öyle istediği işle öyle yaratıldığı ve değişmez olan bir kadın bünyesi meselesi değildir. Sosyal düzenin çağımızın gerektirdiği sosyal tarzına yani her iki cinsin eşit şartlar, eşit hak ve görevlere hayat sahnesinde rol alabilmesine çalışmak meselesidir; bunu nesiller boyunca hazırlayarak kadın cinsinin de yapısında gelişmeyi kolaylaştırmak, ona gerçek gelişmesini kazandırmak meselesidir. Bu gün bunu ancak reddetmiyen, bunun aksini kormakdan serbestce ileri süremeyen sayın Peyami Safa üstü kapalı da olsa eski fikrini «zikretmek» ten kendini almıyor. Biraz daha isteklerine meyillere nem vurabilseler ve bu suretle hiç olmasa hizmetinde oldukları Devrimel partinin ve gazetesinin ilke- terleriyle gelişme haline düşmemeye çalışsalar hiç te fena olmaz.

Sami CELENK

OKUYUCULARIMIZA

Gelecek sayımız için şöyle bir anket sorusu hazırladık:

Karullayın kararları dilimizin toplumsal gelişmesinde verimli sonuçlar sağlayabilir mi?

Bu ankete bazı okuyucularımızın da katılabilmesini aygıt gördük. İsteyen okuyucular, 5 Ocak günü elimizde olacak şekilde, bu soruya cevaplarını P. K. 445 adresine gönderirlerse içlerinden beğenilenleri o sayımızda yayımlıyacağız.

Yalnız cevapların elden geldiğince 15 - 20 satırı aşmamaları gerekmektedir. Cevapların ona göre yazılmasını dileriz.

Selâhattin Hakkı Esatoğlu :

ÜÇ PLAKLI GRAMAFON

Günün hangi saatinde kahveye girmek o'nu aynı masada oturmuş, önündeki beyaz esercedit kâğıtlarına bir şeyler çizerken veya kenarları renkli cep defterine rakamlar yazıp, hesap yaparken görürdüm. Bana öyle gelirdi ki bu adam; kahvedeki gürlütülerini asla farkında değildir. Yani daymuyordu. Sağır olmadığı muhakkaktı. Onun kulakları bu kahvenin içinde olup biten gürlütüleri değil, başka, kendi içindeki kargaşalığı duymak için vazife görür gibiydi. Hatta gözleri de öyleydi. Bu gözlerde muhakkak iyiyi görmüyordu. Gerçi bakıyordu, bazı kerre bu bakışlar her insanın üzerinde ayrı ayrı gezinir, fakat eminimki görmezdi. Bu gözler görse görse mermer masanın üzerindeki kâğıtları görür, onlara itina ile yapılan işaretleri ve kalın cep defterine dö-külen rakamları farkeder, gerisini görüp geçerdi.

Bir gün merakımı yenemedim. Garsona:

— Aslan, dedim, şu ihtiyar orada ne yapar?

— Pılan çizdi. Dedi.

— Mühendis mi?

— Elini başına götürüp taraleli işaretleri yapıyor.

— Kontak!

— Deyip güldü.

— Ben de pek akıllı sayılmam, şununla beni tanıştırsana! Dedim.

— Merasime ne hacet beyim, ona adla sanla «Üç plaklı gramafon» derler, gözünün içine bak kafı, mübarek karından çalar..

— Garsonun sözleri bana cesaret vermişti. Kalktım yanına yaklaştım.

— Selâm! Dedim.

— Aleyküm selâm.

— Dedi. Yanına çıktım.

— Nasıl gidiyor alem? Diye sordum.

— Eskişi gibi.. Ha bire dö-nüyör dünya.

— Biz bir türlü döndüreme-

dik körölesi çarkları.. Meraklanmıştım

— Bir fabrika mı kurmak.. — O kadar değil, bir dükkân.

— Olur inşallah!

Tekrar o söze başladım:

— Efendim, dedi, hayırlı sebepler büyük neticelerin yataksıdır. İyi analar hayırlı evlat doğurur. Dükkân iyi bir anadır. Emek işter, emeğini esirgeniyeceksin, o zaman meyvesini alırsın. Hem bilirsinizki dünyada en mukaddes su alın teridir. İnsan ancak kendi alın terini içerse içi rahat eder. Benim inandığım hakikat bu! Üzerine güneş doğmadan yatakları fırılayıp doğru dükkâna.. Gürrrrr.. kепенkler açılacak. Bismillâh deyip adımını içeri atacağım.. Ondan sonrası Allah kerim. Sen İSTE ve ÇALIS, gerisini Allaha bırak!..

— Doğru, dedim, doğru.. Fakat Allah istediğimizi değil, çok defa kendi istediğini veriyor.

Bir müddet ikimiz de sustuk, bana bir kahve ısmarladı, içtim. Sonra önündeki kâğıtları işaret ederek sordum:

— Dükkânın plânı olmalı?

— Hayır dedi, evin.. Ev pek harap oldu, peder merhuman ruhu muazzez oluyor. O-nu böyle virane haline getirmemeliydik. Amma elde değil, zamanın eli talihpîkar, baksanıza yüzümüzde ne makyajlar yaptı. Canlıyı bu hale getiren cansız ne yapmaz — Hem efendim çocukların evlenme-gesi geldi..

(Sonra tekrar elime kalemi aldı ve önündeki plân üzerinde işretlemeye başladı). İşte sıra evin haricîyesi idi. Her gün muhakkak bir kaç misafir bulunacaktı, misafirsiz sofraya oturmak adeti değildi peder merhumun. Şu köşe samanlık idi, ağzına beraber dolardı, bir ordunun hayvanını besle-mek o zaman bahara çıkmadan bitirdi. Şu büyük kapının

bir kanadı hiç kapamazdı. Ne beyler, ne paşalar gördü-bu odalar.. Şimdi sanki bir virane, Baykuş bile yava yapmaktan korkar. Hayal bir kararda kalıyor delikanlı! Selimbey zadenim evi böyle mi olmalıydı? oğlu bu hale mi gelmeliydi?

Sonra birden canladı, göz bebekleri dışarı fırladı, renksiz yüzünde kalın damarlar belirdi, heyecandan titriyen bir sesle bağırdı:

— Yapacağım, dedi, böyle bırakmayacağım bu evi. İşte plân hazır. Hem de kendim çizdim. Hiç bir şey değişmeyecek, kapılar olduğu yerde, pencereler eski duvarlarında, dolaplar aynı noktada.. Hayat mazidir, mazi! Eskiye yaşatmak lâzım..

Durdur, sükûnet bulduktan sonra mırıldandı:

— Hele dükkânı bir açalım, hepsi ona bağlı..

★

Bir öğle üzeri kahveye girdiğim zaman Rasim efendi (ihiyarın adı Rasim efendi idi) beni yanına çağırıldı.

— Küçük bir işte reyine müracaat edeceğim.

Dedi.

Hiç bir şey anlamamıştım. Yalnız masanın üzerinde renkli, bez bir bohça vardı! İçinde ne olduğunu bir türlü tahmin edemiyordum. Rasim efendinin ise gözleri bohecadaydı. Dikkatle ona bakıyordu. Bu bohecanın içinde ne olabirdi? Belki kitap! Evet köşeli köşeli bir şey var gibiydi içinde. Reyime müracaat ediyordum, hangisini beğenirsem onu ithaf edecektim, merak-tan çıldırıcaaktım.

Fakat burada olmaz, dedi, soysuzlar bizimle alay ederler, işin yoksa tenha bir yere çıkalım?

Çıkalım Rasim efendi, çıkalım.. Yalnız beni meraktan kurtar. O boheayı koltuğunun altına iyice yerleştirdi; kahveden çıktık. Bohçayı büyük bir itina ile muhafaza ediyor, düşünmemesi elinden kaymaması için simsıkı yapıştıyordu. Nihayet belediye bahçesinin kimsesiz görülmeyecek kuytu bir köşesine gelince elindeki boheanın yavaş yavaş çözerek içinde birçok tablatlar çıkardı. Bir lunmuştu. Ne keyifli keyifli kaç hâleli ruhîyesi bir anda gülgerek devam etti:

yaşadım. İlk defa kahkahalar-la gülmek, sonra hiçkara hiçkara ağlamak istedim. Hiç birini de yapamadım. Şaşkın ve sessiz baka kaldım. Çeşitli renklere boyanmış olan bu tablat parçaları dükkânın kapısı üzerine asılmak için yapılmış tabelalardı. Fakat hepsinin de üzerinde (SELM BEY ZADE RASİM ve OĞULLARI) ibaresi okunuyordu. Hepsinde yağlı boya ile işlenmiş ve üzerinde çalışılmış güzel tabelalardı. Her tabelanın üzerinde ayrı bir yıl: 1932, 1935, 1936, 1939 ve nihayet 1942..

— Sen hangisini beğeniyor-sun Rasim efendi?

— Hepsini de zevkime gidi-yor, bir türlü birini diğerine tercih edemedim.

Diye cevap verdi. Üzerinde en yeni tarih bulunan tabelayı gösterdim.

— Dükkân ilk açıldığı zaman bunu asırsın, sonra sırasıyla bunu indirir öbürünü kur-sun..

Dedim. Güldü ve başını salladı.

— Bak, bunu düşünmemiş-tim, dedi, sırasıyla hepsini de asarım.

Sonra bir çocuk neşesi için-de tabelaları topladı, üst üste koyup güzelce yerleştirdi ve elindeki çiçekli bohçaya sararak koltuğunun altına koydu.

— Dükkân işi bugün oldu, yarın olacak diye epeyden be-riri uğraştığım için içinde ta-rihi eski olanlar da var. Bun-ları zaman zaman başka şehir-lere giden arkadaşlarıma sipariş ediyorum, onlarda, eksik ol-masınlar, yazdırıp getiriyor-lar. Daha evde bir kaç tane var, ama onların tarihi pek eski, hem de arap harflerile yazıl-dığı için şimdi gitmez.

Bir gün Rasim efendiye «dükkâna şöyle yeni bir isim bulsan» diyecek oldum.

— Yooo.. dedi. Bak bu tabe-lâlarda üç şey var: Peder mer-humun ismi bir, kulunuz (es-ti-tâfurullah dedim) iki, mah-tamlar üç.. Bendenizin yegâne arzusu pederin namını yaşat-mak ve evlâllarına itibar edi-se görülmeyecek kuytu bir köş-e gelince elindeki boheanın içinde istediğim gibi ifade o-birçok tablatlar çıkardı. Bir lunmuştu. Ne keyifli keyifli kaç hâleli ruhîyesi bir anda gülgerek devam etti:

— Dükkân açmışsın, ağzına beraber malla dolu, kovan mi-sillü işliyor. Kâr dersin oluk-gibi. Sen (kendini kastediyordu) kasada oturuyorsun, tez-gâhta çocuklar.. Biri kesekâ-gıtlarını dolduruyor, öbürü tartıyor. Terazinin vebalı ka-dar ağır günah yok ha.. Hile yapmıyacaksın, zararı yok tor-balara biraz fazla koy, ağır ol-san, fakat okkadan çalma..

Bir ara Rasim efendi kahve-de görünmez oldu. Meraklan-dım, garsona sordum.

— Duymadın mı?

Dedi.

— Hayır..

Dedim, anlat!:

— Bu adam kontaklı. Kasa-bada adına «üç plaklı gramofon» derler. Bir adam selâm verse hemen başlar anlatmağa. Anlattığı hep aynı şeyler. Yok efendim dükkân açacakmış, ev tamir ettirip babasının ağalığı-ını ihya edecekmiş, çocukla-rını evrecekmış.. Mübarek bu üç şeyden başka bir şey bil-mez. Geçen gün bankaya git-miş, dükkân için sermaye iste-miş, tabii kovmuşlar.. Kayna-kama varmış, sıkâyet etmiş o-da bulunmuş. İnkış bu sefer çarşıya ve ileri geri söylemiş. Doktor da ehastadırs diye bir rapor vermiş haydi Masarosa-mana..

Ondan sonra Rasim efendi-yi bir daha göremedim. Ben değil bütün kasabaları da göremedi. Yalnız İstanbul'a mal almak için gidip gelen tüccarlar «hemşehrimizdir» diye yattığı akıl hastahanesine uğrayıp ha-lini hatırları sormuşlar. Onlara her Selim beyden ve oğulların-dan bahsetmiş, kasabaya döner dönmez dükkân açacağım ve çocuklarını evreceğini söyle-miş. Hattâ onu görenlerin söy-lediklerine inanırsa yattığı hastahane-de, karyolasının baş ucunda çıkınca açacağı dükkâ-na asmak için İstanbulda hu-susi surette yaptırdığı büyük bir cam tabela üzerine yaldız harflerle yazdırılmış (SELM BEY ZADE RASİM ve OĞUL-LARI) levhası asılmıştı.

Bu hadiseve de kasabada gül-meyen kalmadı. Yalnız bir ben gülmüdim ve gülmeyeceğim de! Hangimizin gönlünde — bütün ömrümüz boyunca hiç bitme-den çalan — böyle birkaç pi-lâk yoktur ki?

HOOVER
Elektrikli Çamaşır Makineleri
En Yüksek Kalite Timsalidir

Türkiye Hoover Servisi MATAŞ TİCARET T.A.Ş.
GALATA TAHRİR HAN Tel. 44996

Sahibi ve Yazı İşlerini Fiilen İdaire eden: Mehmet AKUZUN

Sekreteler : Sabahattin Hüsnü

Not: Her türlü müracaat Sekreteler adına yapılmazdır.

Ahıone: Yıllığı: 250
Altı aylığı: 150 Kuruş
Adres: P. K. 445 — İstanbul
Dizildiği ve basıldığı yer: ÜLKÜ Basımevi

OKUYUCULARIMIZA Dergimiz İstanbul'da İKBAL KİTABEVİ ile anlaşmıştır. Aşağıdaki kuponu keserek İKbal Kitabevine gönderdiğiniz takdirde İKbal size kendi yayınlarında % 25 tenizilat yapacaktır. Bu haberi dostlarınıza da duyurmanızı rica ederiz.

Edebiyat Dünyası İKbal Kitabevi Kuponu

YILBAŞI
KESİDEMİZ

SİZE ERENKÖY'de BİR **KÖŞK**

KAZANDIRABİLİR

EMLÂK BANKASI